

България - Италия: литературни убежища на паметта

ГЕОРГИ ГОСПОДИНОВ В ИТАЛИЯ И НЕГОВАТА ЖИВОПИСНА БЪЛГАРИЯ

Стефана Пирас, Николета Кадетто, Ка'Фоскари, Венеция

Илияна Кръпова, Ася Асенова

Георги Господинов е български писател и поет с голямо значение в съвременната литературна сцена. Роден на 28 юли 1968 г. в Ямбол, България, Господинов се е утвърдил като творчески глас, който изследва универсални теми чрез завладяващо разказване на истории и новаторски литературен стил.

Художествената кариера на Георги Господинов започва с две стихосбирки, които веднага печелят признание и внимание както от критиката, така и от читателската аудитория. Освен като белетрист, той се откроява и като поет с творби като *Лapidариум* (1992), който печели първа награда в националния литературен конкурс за дебютанти, и *Черешовото дърво на един народ* (1996), която печели признание като книга на годината в конкурса на Съюза на българските писатели. И двете книги показват способността му да улавя същността на живота чрез поетичното слово.

Неговото писане често се характеризира с дълбок размисъл върху човешките предизвикателства, ефемерната природа на съществуването, всичко това филтрирано през леща, която смесва реалното и въображаемостта, всъщност той е известен и със способността си да смесва магическия реализъм и детайлите от ежедневието живот, предлагайки уникална гледна точка към сложността на съвременното съществуване. Неговите творби, характеризирани се с ексцентричен и постмодерен разказ, засягат повтарящи се теми за паметта, меланхолията и миналото. Господинов непрекъснато изследва темата за времето в своите романи, разглеждайки времето като централен елемент, който засяга теми като паметта, смъртта, стареенето и натрупването на миналото. Той цитира литературни влияния, вариращи от Кафка и магическия реализъм до Чехов и Борхес, както и устни истории от източноевропейските региони. Авторът е забележителен и с навика си да пише на ръка в тетрадка, практика, която датира от младостта му и която той намира за особено ефективна при писането на поезия и разкази. Господинов, известен с лабиринтното си писане, характеризиращо се с вътрешни препратки, повтарящи се герои и фрагментирани разкази, говори за произхода на тази структура още от дебюта си с *Естествен роман*. Първият му роман е анархичен експеримент във възможността да се напише роман за невъзможността да се разкаже собствената история, включвайки елементи на истина и измислица. Това сливане между реалното и въображаемостта продължава да прониква в последващото му литературно творчество. Темата за лабиринта се повтаря често в творбите му, с препратки към минотаври и несигурност. Лабиринтната структура се развива органично, превръщайки се в централен елемент в неговите романи.

Той има за цел да разклати его-антропоцентричната перспектива, фокусирайки се върху ежедневието като източник на възвишеното. Неговият наративен подход, подобен на полета на муха, се спира върху истории и детайли, създавайки фрагментиран и епизодичен разказ. Авторът намира вдъхновение в мухата, съчетавайки баналното с възвишеното по естествен начин.

Говорейки за различните литературни жанрове, Господинов подчертава, че повествователният глас е по-важен от формата. Той признава, че някои истории изискват кратка дължина, докато други могат да се превърнат в по-дълги произведения. Неговата гъвкавост в избора на форма отразява предпочитание към разнообразие и свобода на изразяване. Със стил, който предизвиква литературните условности, Георги Господинов продължава да оставя траен отпечатък върху пейзажа на съвременната литература, завладявайки читателите със своята оригиналност и способността си да изследва сложните слоеве на човешкото състояние.

Във всяка творба "най-тъжното място на света" - България, се откроява като фон между реалност и фантазия, меланхолия и хумор. Неговият разказ всъщност често се поставя в сива зона между тъгата и хумора, използвайки самоиронията като средство за справяне със самата меланхолия. България, определена като „най-тъжното място в света” от една класация на „Икономист”, става характерен елемент от разказите му. Във връзка с това Господинов, коментирайки класацията, обявява България за "шампион по меланхолия", меланхолия, която хумористично определя като тъга на втора степен. Всеки народ, всеки език, обяснява Господинов, има свое понятие за меланхолия, за тъга. Българската меланхолия, тъга, се отличава от турската меланхолия. Последното е меланхолията на империите, на онези, които са имали нещо, което са загубили, а българската тъга е меланхолията на нещо, което никога не се е случило и е изгубено, откъдето идва и прозвището "меланхолия от второ ниво". Авторът открива известна прилика между италианската поговорка „смей се, за да не плачеш” и подхода, който използва при разказването на българските си истории. Говоренето за меланхолия със самоироничен тон е противоотровата на самата меланхолия, позволява ни да прогоним страховете.

В Италия Георги Господинов се появява за първи път през 2007 г., благодарение на интереса на проф. Джузепе дел'Агата и издателство "Воланд". С дебюта си в повествователното поле чрез *Естествен роман* (Воланд 2007), приет като истинско откровение, Георги Господинов веднага предизвиква ентузиазма на критиката и на читателската публика. Романът се радва на изключителен успех, като печели първа награда в конкурса за съвременен български роман „Развитие“. Освен това тази творба е преведена на деветнадесет езика и засяга темата за края на брака и размяната на самоличности. В *Естествен роман*, в опит да не разкрие собствените си слабости, главният герой се занимава с въпроси, свързани с естествените науки, откъдето идва и заглавието на романа, вариращи от тоалетни до мухи. Убеден, че говори за нещо друго, той не осъзнава, че в действителност винаги говори за себе си. Чрез изтънченото око на мухата-разказвач историята на главния герой се превръща в една от хилядите истории. Неслучайно мухата има забавена представа за времето в сравнение с хората и техните очи, оборудвани с хиляди малки очички, които им позволяват да възприемат реалността като мозайка от истории.

Също с издателство „Воланд“ Господинов издава сборника с разкази ... и други разкази (2008) и романа *Физика на тъгата* (2013). *Физиката на тъгата*, една от най-известните му творби, разглежда въпроси като емпатия и меланхолия. Господинов пряко свързва емпатията с меланхолията, като твърди, че само този, който е преживял тъга, може да изпитва емпатия към другите, които страдат от нея. Емпатията също се превръща в средство за развитие на сюжета на романа, всъщност в романа едно момче с прекомерна емпатия изследва спомените на други хора. Чрез повествователния похват на детето, което страда от странен синдром, характеризиращ се с прекомерна емпатия, връщайки се назад във времето с меланхолията като обща нишка, докато стигнем до прословутото „чудовище“ от гръцката митология, минотавъра. Във *Физиката на тъгата* концепцията за минотавъра като свирепо чудовище отстъпва пред тази за изоставеното дете. Романът ни пренася през лабиринт от истории, ехо от лабиринтите във всеки от нас, които се материализират в лабиринта на Кносос.

В романа *Физика на тъгата* Господинов избира да разкаже историята на човечеството през чувството на меланхолия и през поредица от изоставяния. Всъщност, според гръцката митология, минотавърът е плод на съюза на кралицата на Крит с белия бик, който Минос, царят на Крит, трябва да принесе в жертва на Посейдон. Разгневеният морски бог отмъщава, като кара Пасифея да се влюби в бика. Минотавърът, като чудовище и незаконен син, е затворен в лабиринт, от който вече не може да избяга. Във *Физиката на тъгата* Минотавърът вече не се разбира като чудовище, а като син и брат, като изоставено дете, осъдено да живее в състояние на вечна самота, за да плати за греховете, които не са негови. Господинов се вдъхновява от ваза, изобразяваща минотавъра в нов облик: бебе с тяло на дете и глава на бик, седнал в скута на майка си Пасифея. Темата сякаш е "Мадоната с Минотавъра".

Пасифея и Минотавърът или "Мадоната с Минотавър"

„Минотавърът е невинен. той е дете, заключено в мазе. То е уплашено. те го изоставиха" - Георги Господинов, *Физика на тъгата*

Както пише във *Физика на тъгата* и както самият Господинов припомня по време на своите интервюта, той не се интересува от чистокръвни жанрове и романът не е арийски, тъй като произтича от необходимостта да се разказват историите на обикновени хора, и то с помощта на стил, който се поддава на този тип избор, не линейно писане, което върви от точка А до точка Б, а такъв, който се отнася до естествения начин, по който мислим и по който разказваме история чрез асоциации и спомени. Същата структура е очевидна в древните епоси, именно защото те първоначално са били предавани устно. Господинов припомня Шехерезада от *Хиляда и една нощ* и Улисес от *Илиада* и *Одисея*. Както отбелязва Господинов, задачата на литературата е да предаде ефимерното на потомството, а какво е по-ефимерно от човека? *Физика на тъгата* надхвърля емпатията, каквато я познаваме, тя ни кани да се идентифицираме дори със същество, което мнозина може да смятат за скучно, като охлюва, който дядото на детето погълнал, за да излекува язвата си. Благодарение на този нарративен похват, писането на Господинов е в състояние да подкопае антропоцентричната визия за историята и емпатията. Както си спомня професор Сюзан Кийн, която дълго време се е посветила на изучаването на връзката между литературата и емпатията, емпатията много често е ограничена от пристрастията тук и сега, както и от пристрастията към сходството и познатото. Това означава, че е много по-вероятно да изпитваме емпатия към близките и подобните на нас. Целта на Господинов обаче е да

ни накара да надскочим тези граници, наложени от пребиваването в дадено тяло в даден момент, освобождавайки ни от оковите на нашето тяло с всичките му последици. Егото, свободно да пътува из пространството, се превръща ту в черешово дърво, ту в сняг, ту в охлюв и необвързано с времето, то е дете, то е дядо, за да ни накара да възкликнем гръмка осъзнаването „Аз съм. ..Бях“.

Господинов отбелязва дълбоко сходство между науката и литературата, но признава предимството на литературата пред науката. Според автора нашите истории се носят в етера като квантови частици и какво е светлината, ако не е на две места едновременно, литературата е направила това възможно много преди квантовата физика да го постулира. Господинов отива още по-далеч, като посочва, че емпатията и квантовата физика също си приличат. Във *Физика на тъгата* разказвачът е не само на няколко места едновременно, но и в множество тела, всичко това благодарение на емпатията. Освен това Господинов копнее да чака читателя на различни спирки в историята, подобно на това, което обикновено правят бедуините в пустинята. Това е, за да позволи на душата им да достигне до тях. Душата е бавен пътник и по този начин Господинов ни призовава да не забравяме най-важното от себе си по време на това пътуване.

Сборниците с разкази като *...и други разкази*, *И всичко стана луна* и *Всички наши тела* кристализират увисналата и вечна атмосфера на Господинов, докато стихотворенията в *Писма до Гаустин* изследват теми като крехкостта на живота и двойника, който е конфигуриран като безгранична и анархична работа, изследваща времето, езика и полифонията на гласовете чрез деликатно внимание към детайлите от ежедневието и нюансите на паметта. Стихосбирката *Писма до Гаустин* и други стихотворения, публикувана първоначално със заглавие *Писма до Гаустин* през 2003 г., влиза в италианската литературна среда през 2022 г., благодарение на издателство „Воланд“. Италианската колекция, редактирана и преведена от Джузепе Дел'Агата, събира седемдесет и едно стихотворения и четири поетични прози, предлагайки широк преглед на поетичното творчество на Господинов.

Авторът, в глава от *Всички наши тела. Супер кратки разкази*, се разкрива като анархичен любител на краткостта, контрастиращ със съвременния епос. Набляга се върху значението, което поетът отдава на размисъла за времето, като се подчертава как тази тема прониква в цялата колекция. Хибридната структура и полифоничният подход на Господинов се появяват чрез гласовете на Гаустин и междутекстовите взаимовръзки с други писатели. Освен това вниманието, с което той изследва миналото, е подчертано чрез фрагментирано и хибридно писане, което действа като „места за спиране“, приканвайки читателите да спрат и да размишляват върху изминатия път. Визията за времето като сложно и променящо се измерение през различни гледни точки характеризира много стихотворения, предлагайки на читателя интригуващ поглед към темпоралната философия на автора. Присъствието на Гаустин, неговото алтер его и цитатите от книги, приписвани на него, добавят пластове сложност и интертекстуалност към текста. Гаустин, един от най-завладяващите герои в творбите на Господинов, е описан като пътешественик във времето, способен да влиза във всички тела и да сменя вековете, както ние сменяме транспортните средства. Той живее в различни времена и има способността да прави това, което хората не могат да правят поради техните физически и времеви ограничения.

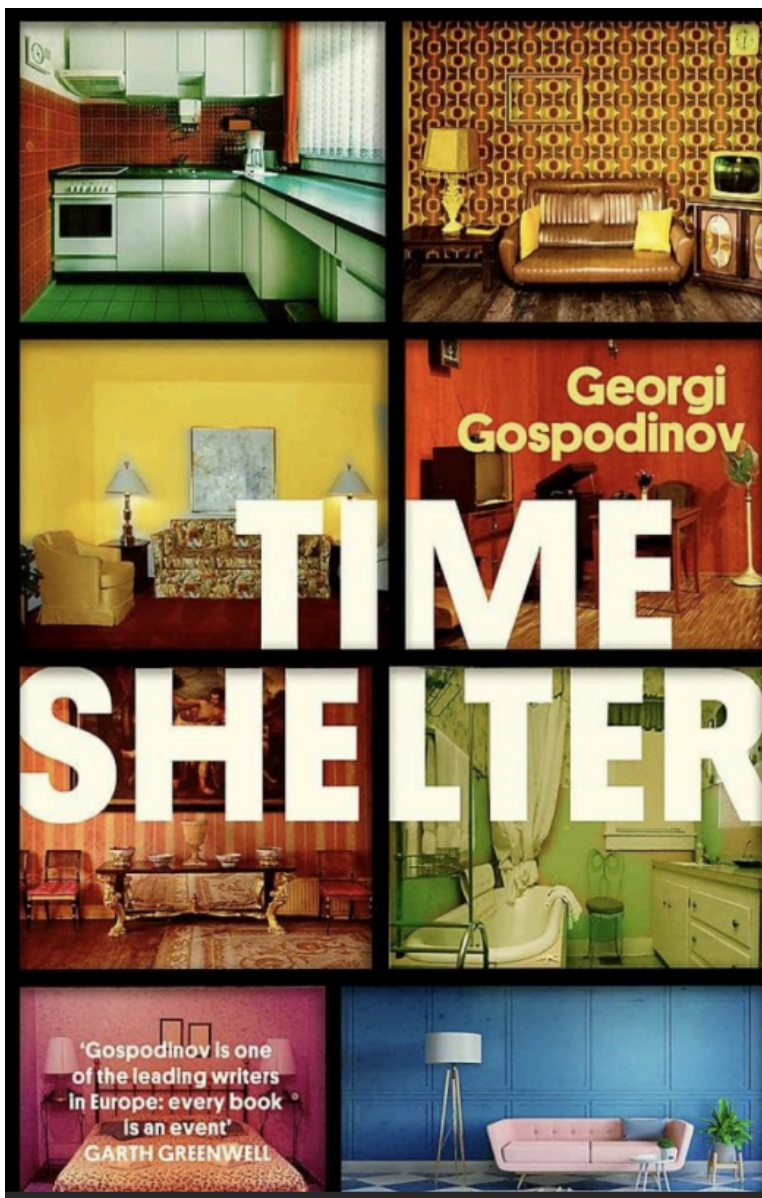
Господинов често се шегува, че Гаустин вече може да отговаря на всички негови интервюта, предполагайки, че може би самият Гаустин пише отговорите и се подписва с името си. Цитирайки началото на *Времеубежище*, „В този роман всички истински герои са измислени, само измислените са истински“.

След успеха на сборника с разкази *Всичките наши тела. Кратки истории*, публикуван през 2020 г., известният поет и прозаик направи страхотен дебют с романа *Времеубежище*. Тази творба, публикувана първоначално в България през 2020 г., спечели престижната национална литературна награда за български роман на годината, присъдена от дарителски фонд *13 века България*.

Отново със същия роман през 2021 г. Георги Господинов влезе в историята, като стана първият български и първият източноевропейски писател, получил престижната награда *Стрега*. Трябва да се отбележи обаче, че това не е първата му номинация за наградата, тъй като още през 2014 г. с романа *Физика на тъгата* той е финалист, както и за наградата *Von Rezzori*, което още повече затвърждава позициите му в съвременната литература. Наградата *Стрега*, учредена през 1947 г., е най-престижната награда за италианска литература и е била присъждана на известни автори през годините, включително Чезаре Павезе, Алберто Моравия, Дино Буцати, Примо Леви и Умберто Еко. През 2014 г. Фондация „Стрега“ въвежда и „Европейската награда Стрега“, издание, посветено на петима европейски писатели, преведени на италиански и вече удостоени с важни национални награди в съответните им страни.

След това голямо признание Господинов е поканен на 31 март 2022 г. на извънредно събитие в Европейската библиотека в Рим. Този невероятен повод предложи уникалната възможност да се срещнем и чуем Георги Господинов, изтънченият български писател, който спечели Европейската награда *Стрега* за 2021 г. с *Времеубежище*. По време на събитието Господинов разговаря в библиотеката с Даниела Ди Сора, Влодек Голдкорн и Стефано Петроки.

Авторът, който вече е известен в Италия със своята *Физика на тъгата*, разглежда темата за паметта, времето и връзката между миналото и бъдещето по визионерски начин, изследвайки значението на спомените. По време на срещата Господинов обяснява, че книгата му се движи между политическия роман, апокрифно-автобиографичния и наративното есе. Загубата на памет за автора се превръща в покана за разбиране. Времето се анализира през структурата на ентропията, прогресивната амнезия и забравата. Тези, на които вратата на настоящето е затворена, се обръщат към миналото, време на увиснали спомени и загубена памет, време, съставено от моменти, обикновени действия и остарели предмети, които се превръщат в сигурно убежище в сложността на ежедневието, последната опора на щастието. Гаустин, енигматична фигура, представлява двойник на автора и го придружава през романите като блестяща и сюрреалистична сянка, въображаем и истински приятел на главния герой, решава да открие „клиника от миналото“ за тези, които са загубили паметта си, предлагайки съдействие при възвръщане на спомени и създаване на „убежища във времето“, места с обзавеждане и удобства от отминали времена, сякаш спрели във времето. Всеки етаж е домакин на различно десетилетие и позволява на посетителите да се чувстват като у дома си във времето, което смятат за своето настояще, както често се случва на хората, страдащи от Алцхаймер.

С майсторство Господинов разбива егото, прекомпозирайки го чрез принудително възстановяване на миналото като памет. Но ако миналото не е вътрешно осмислено, а колективизирано, то рискува да се превърне в носталгия, в бягство от настоящето, в забравя на злото и накрая във вечно завръщане на болката. Романът включва ескалация във втората част, с установяването на "референдум за миналото", за да върне всяка държава назад във времето. Господинов изследва носталгията, паметта и фетишизма по отминали епохи, засягайки теми като идентичност, война и реакционен дух. Паметта, задействана от различни стимули като миризми и звуци, разкрива сложността на ежедневието.

Главният герой, носталгичен, живеещ със спомени, осъзнава, че несигурността в настоящето може да замъгли рационалните способности в търсене на възстановителна фантазия. Опасността е, че ако никой не си спомни, всичко става възможно. Отдаването на носталгични фантазии може да доведе до екзистенциален апокалипсис, състезание назад към празна територия, пълна с паяжини и забравени неща, уединено място, което ни кара да разберем, че без настояще и памет човекът може само да избледнее. Авторът се изразява върху природата на писането, подчертавайки предизвикателството да пишеш за себе си и нарастващия феномен на автофикцията.

Времеубежище привлича вниманието, благодарение на своите специфични елементи, които смесват измислица и житейски опит. Романът изследва очарованието от миналото, лично и колективно, и представя очарователни фигури на пътешественици във времето. Господинов разкрива личния си интерес към миналото и критикува използването на миналото като средство за пропаганда, особено по отношение на

национализма. Той подчертава разликата между личното и колективното минало, заявявайки, че фалшивото минало, измислено от идеологии, е опасно.

Той разглежда апокалипсиса като много личен въпрос, нещо, през което човек може да преминава всеки ден. Тълкувайки апокалипсиса като края на времето, той подчертава, че това е различно от края на света и е по-скоро затваряне в един времеви цикъл.

През май 2023 г. със същото произведение той спечели и международната награда *Букър*, известна британска литературна награда, предназначена за чуждестранни писатели, чиито произведения са преведени на английски. За първи път български роман печели *Букър Интернешънъл*, а през юни същата година Господинов е гост на културното събитие „Repubblica delle Idee“, организирано от едноименния вестник в Болоня, където е и интервюиран от Wlodek Goldkorn, с когото разговарят с обществеността по проблемите, които се поставят в книгата *Времеубежище*.

През септември той спечели 42-то издание на литературната награда "Джовани Бокачо" в раздел "Литература", организирана от Литературната асоциация "Джовани Бокачо" в Чергалдо.

Господинов постигна много успехи в Италия през последните години, дотолкова че той говори за отношенията между Италия и България, както е посочено по-долу в интервю, дадено на East Journal през 2021 г.: „Мога да кажа уверено, че в Италия получавам едно от най-топлите посрещания от публиката и критиците. Има някаква особена близост, която не мога да обясня. Мисля, че българският ми опит е най-разбран от италианския читател. Нашите и вашите южняци се разбират прекрасно. Има някакво емоционално братство, емоционално родство.“

Господинов разкрива личния си стремеж да има малка къща, като подчертава, че Италия би била идеално място за осъществяване на тази мечта.

Използвана литература:

Boato 2022: Boato, A. Il sublime quotidiano: intervista a Georgi Gospodinov // Il rifugio dell'ircocervo , 07.01.2022

<<https://ilrifugiodellicocervo.com/2022/01/07/il-sublime-quotidiano-intervista-a-georgi-gospodinov/>>

Dal Bo 2023: Dal Bo, B: Corpicini di linguaggio... "Lettere a Gaustìn e altre poesie" di Georgi Gospodinov // Anderground

<<https://www.andergroundrivista.com/2023/03/07/corpicini-di-linguaggio-lettere-a-gaustin-e-altre-poesie-di-georgi-gospodinov/>>

Gospodinov 2022: Gospodinov, G. Lettere a Gaustìn e altre poesie. Roma, 2022

Gospodinov 2021: Gospodinov, G. Cronorifugio. Roma, 2021.

Gospodinov 2020: Gospodinov, G. Tutti i nostri corpi. Storie superbrevi. Roma, 2020.

Gospodinov 2018: Gospodinov, G. E tutto divenne luna, Roma, 2018.

Gospodinov 2013: Gospodinov, G. Fisica della malinconia. Roma, 2013.

Gospodinov 2007: Gospodinov, G. Romanzo naturale. Roma, 2007.

Goldkorn 2021: Goldkorn, W. Un rifugio chiamato memoria. // L'Espresso 2021, №73, 07.11.2021.

<<https://www.voland.it/download/5516/2a89a8803432/1983-gosponidov-da-l-espresso-7-novembre-2021.pdf>>

Montanari 2023: Montanari, E. Georgi Gospodinov, lo scrittore capace di viaggiare nel tempo // Il Libraio, 29.07.2023

<<https://www.ilibraio.it/news/dautore/georgi-gospodinov-1441987/>>

Landoni 2020: Landoni, D: “La Madonna col Minotauro: l’immagine che riscatta la figura del mostro mitologico”, 09.07.2020

<<https://artslife.com/2020/07/09/la-madonna-col-minotauro-limmagine-che-riscatta-la-figura-del-mostro-mitologico/>>

Santoni 2023: Santoni, V. “Scrivo per addomesticare le mie paure”. Intervista a Georgi Gospodinov // Limina, comma 22

<https://www.liminarivista.it/comma-22/scrivo-per-addomesticare-le-mie-paure-intervista-a-georgi-gospodinov/?cli_action=1704533368.042>

Incroci della civiltà, Ca’Foscari, Georgi Gospodinov, 26.05.2022

<https://youtu.be/WoXZYIeEyR0?si=h1aEIBymOJvC9Lt7>

“Literature Develops Empathy” Intervista a Georgi Gospodinov condotta da Kim Skotte per il Louisiana Literature Festival 2018

<<https://www.youtube.com/watch?v=-zMWKmbQGbg>>

Georgi Gospodinov (Cronorifugio) in conversazione con Andrea Bajani, 2022

<https://youtu.be/MhBCOCNtcK0?si=eyI6Ka5K3KjBy-tb>

БНТ представя: Георги Господинов в убежището на времето, 31.05.2023.

<<https://youtu.be/cgcsVdf161g?si=lxJ3XFrHPs8rsK1h>>